

Loftbod från Nitten, Grangärde socken

Dendrokronologisk undersökning

av Torbjörn Axelson, juni/juli 2011

Den 21 juni 2011 tog jag med tillväxtborr sju prov för dendrokronologisk datering i Loftboden från Nittens finnhemman ([60.08639, 14.735](#) (WGS 84)) nu på Grangärde hembygdsgård, [60.21911, 14.96925](#) (WGS 84). Alla prov togs i mellanväggen (vägg E) på nedre våningen, E4-E10. Redan vid provtagningsstillfället var det uppenbart att byggnaden är komplicerad och består av timmer med skiftande karaktär, och någon tillfredställande datering kunde inte nås. Den 13 juli återvände jag därför och tog ytterligare sju prov: två i de grova golv/taktiljorna med insektsgångar, fyra i de hellånga stockarna på övre plan och ett i en takås. Med de nya proverna kan det konstateras att boden i huvudsak är byggd av timmer fällt vintern 1800/1801, och då fått sin nuvarande form, men att även återanvänt timmer har använts. Timret från 1801 är av både tall (3 st) och gran (5 st inklusive en ås). Alla undersökta stockar i C-väggen (hellånga på baksidan, övre plan) tillhör denna grupp. Bland övriga väggtimmerstockar urskiljes minst två grupper:

1. E5, med yttersta ring från 1764. Att denna stock avviker är redan tydligt vid en ganska ytlig granskning. Splintveden är obetydligt blånad.
2. E4 och E7, med yttersta ring för E7 på 1781. E4 var tynande och yttersta ring 1779 eller några år senare och därför sannolikt jämgammal med E7.
3. E6 är mycket osäker. Det är möjligt att den är från 1864, men korrelationsvärdet är för svagt för att möjliggöra någon säker datering.

Plankorna som utgör mellangolv

Boden har, åtminstone i den högra delen ett mellangolv av plankor som har delvis imponerande dimensioner. En del av dem har dessutom insektsgnag på vankanterna, som ger viss ytterligare information om verkets historia. Prov togs ut två av de tio plankorna, som är orienterade i husets tvärriktning. Båda kan dateras.

Planka 10 (närmast mellanväggen): Yttersta ring från ca 1755. Efter ca 1704 är korrelationen mot referenserna mycket dålig, och ett antal osynliga ringar torde vara för handen. Tidigaste möjliga datering är 1753. Denna plankor har en grånad, något väderbiten yta även på den bilade ytan vilket den har den gemensamt med väggstock E5 (den avvikande stocken med yttersta ring från 1764). Det kan därför kanske vara rimligt att anta att denna plankor har ingått i samma byggnad som E5? Längden på de båda passar också ihop. Det är troligt att det är fråga om en torrtall (eller vindfålle) eftersom den hunnit få ett omfattande angrepp av någon större barkborre (skarptandad *Ips acuminatus* eller möjligen tolv tandad *Ips sexdentatus*)¹. Tallen stod i så fall torr i knappt tio år, vilket förefaller rimligt.

Yttersta årsring är för den mycket breda plankan, tredje från mellanväggen är 1726. Även denna uppvisar några mindre insektsgnag, dels av någon liten barkborre, eventuellt fyrtandad, *Pityogenes quadridens*, men också av blåhjon *Callidium violaceum*. Blåhjon angriper nästan bara trä som ligger obarkat under tak.² I detta fall kan man se att angreppet skett före bilningen av stocken av vilket man bör man kunna dra slutsatsen att den vid första användningen torde ha varit en inte alltför välbarkad halvrund klova (eller bara grovt avplanad), antagligen i ett golv, där undersidan inte syntes. Blåhjonangreppet sträcker sig bara över den understa delen av plankans sida, och inte på den del som legat intill nästa tilja, och därför säkert varit barkad hela tiden. Om det är en torrtall, så har den nog inte stått särskilt länge innan den användes, och säkert inte så länge som till 1764 (38 år). Den indikerar därför tidigare byggnadsaktivitet vid gården antagligen ca 1727-1730.

Noter Svalbod från Nittén byggd av olikåldrigt timmer ca 1801.

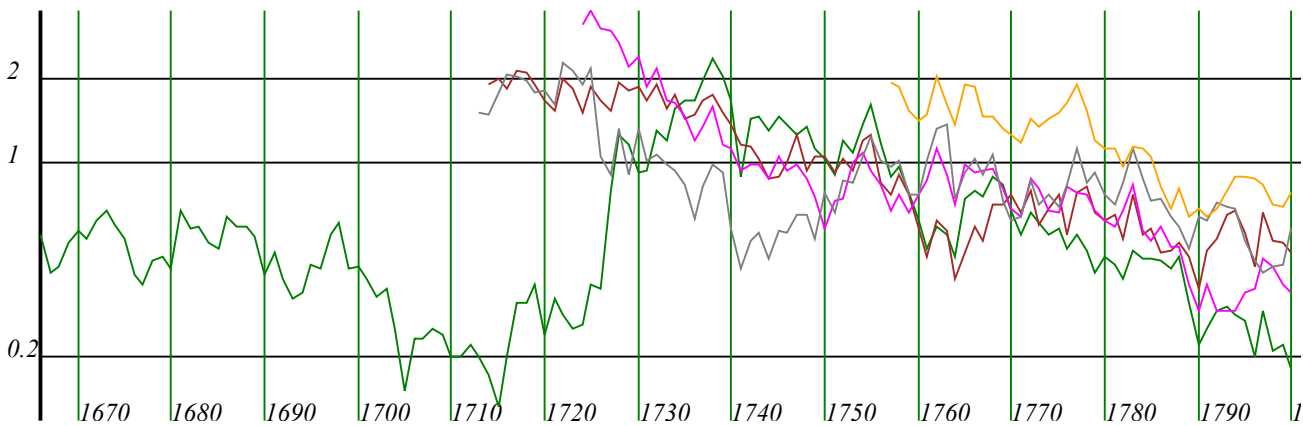

Insektsnag (Skarptandad barkborre?) på innertaktilja av tor som

- ↑ De yttersta 6 mm i borrhöret är något blånat, vilket tillsammans med gångarnas bredd och utseende kan tala för någon av dessa arter. Eftersom så lite av vankanten är bevarad är det svårt att få en riktig uppfattning av modergångarnas riktning. Stocken smalnar av i ena änden, vilket tyder på att det inte är fråga om en rotstock, och i så fall är det troligare den skarptandade, som föredrar tunn tallbark. Jfr Ehnström 2002 s. 389, 390
- ↑ Ehnström, B. & al.: *Insektsnag i bark och ved*, ArtDatabanken SLU 2002, s. 275

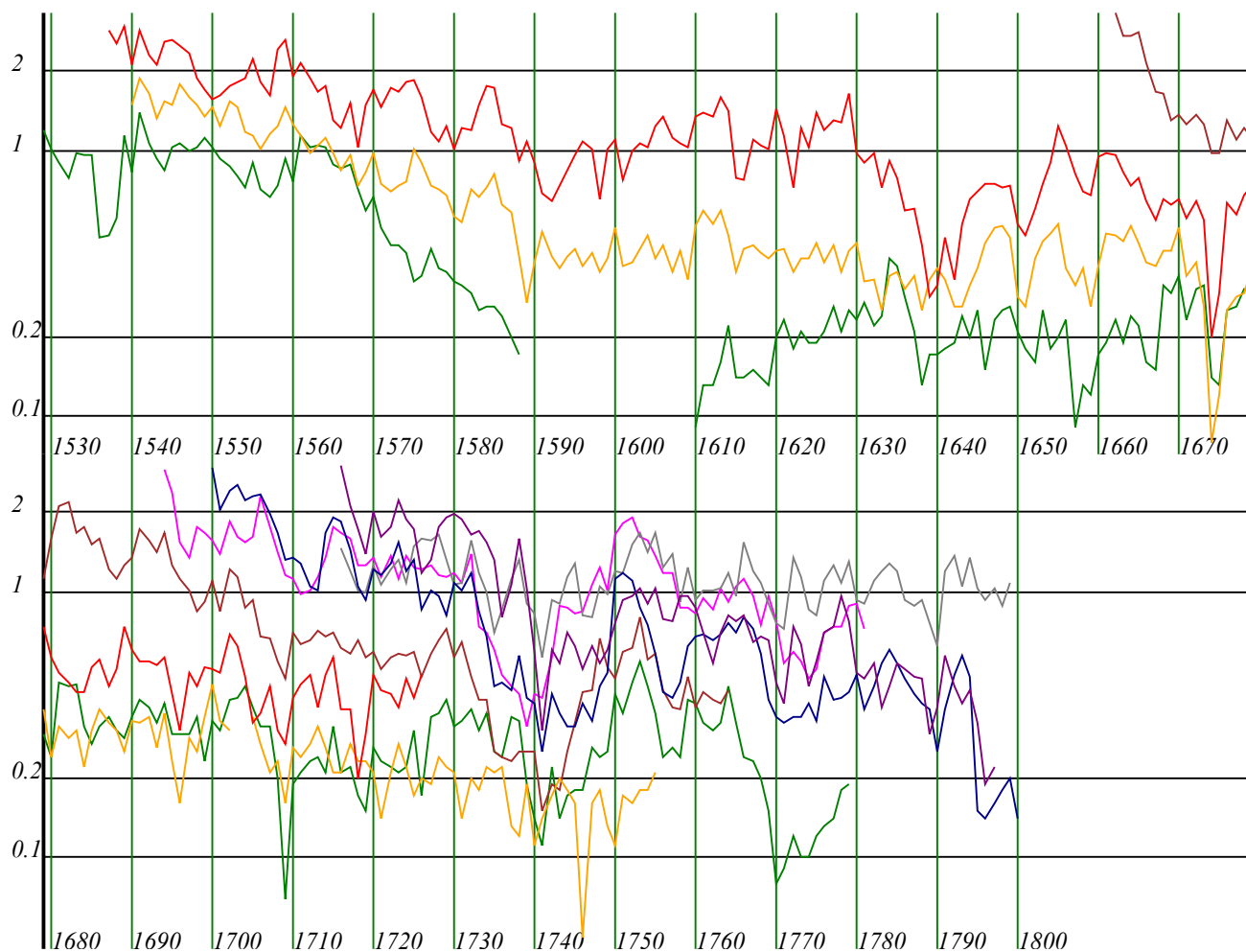
Denna och andra dendrokronologiska studier av T. Axelson återfinns på www.taxelson.se/dendro/obj/

Mätdata (ringbredder)

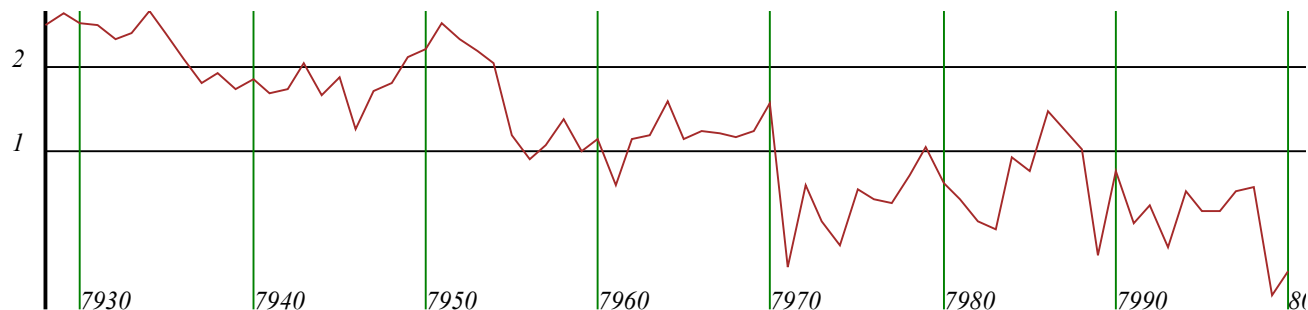
GRHEpc 1 Svalbod fr Nittén, nu Grangärde hbg PCAB
 GRHEpc 2 Sweden Picea abies 300m 6005N1444E 1666 1800
 GRHEpc 3 T. Axelson
 GRHEpc #### Current location: 60°13'8.8"N, 14°58'9.3"E

— GRHE5a, 1666–1800, E8, Vk, PCAB
 — GRHE12a, 1713–1800, C16, vk? (flaga), PCAB
 — GRHE6a, 1714–1800, E9, VK, PCAB
 — GRHE10a, 1724–1800, C13, vk, pcab
 — GRHE14a, 1757–1800, Ås mot vägg C, vk, pcab

GRHEpi 1 Svalbod fr Nittten, nu Grangärde hbg PISY
 GRHEpi 2 Sweden Pinus sylvestris 300m 6005N1444E 1529 1800
 GRHEpi 3 T. Axelson
 GRHEpi ##### Current location: 60°13'8.8"N, 14°58'9.3"E

- GRHE9a, 1537–1726, vk. tak/golvtilja #8 fr B, #3 fr E
- GRHE8a, 1540–1755, golv/taktilja #10 fr B / #-1 fr E (första före). Ringar efter ca 1702 kan vara feldaterade. ytved ngt blånad
- GRHE2a, 1662–1764, E5. (stocken ser avvikande ut) Vk. svagt blånad splint
- GRHE1a, 1529–1779, E4, (vk) tynande
- GRHE4a, 1694–1781, E7, Vk
- GRHE13a, 1716–1797, C18, vk? (något tynande)
- GRHE7a, 1716–1799, E10, ej vk, +>0
- GRHE11a, 1700–1800, C15, vk, tynande

GRHEpi 1 Svalbod fr Nittten, nu Grangärde hbg PISY
 GRHEpi 2 Sweden Pinus sylvestris 300m 6005N1444E 7928 8000
 GRHEpi 3 T. Axelson

Current location: 60°13'8.8"N, 14°58'9.3"E

- GRHE3a, 7928–8000, E6, Vk (undated, possibly 1864)